

RIV HINDREN MELLAN SKOLA OCH JOBB

- EN RÄDDNINGSPÅN FÖR YRKESGYMNASIET

SAMMANFATTNING

Vi står inför stora förändringar. Vi behöver bygga om vårt samhälle för en ny tid. Det handlar om att bygga klimatsmarta transportsystem, gröna städer, förnybar energisystem. Detta kräver stora investeringar, och människor som kan göra jobben.

Samtidigt kommer sannolikt de som är unga idag leva längre och i bättre hälsa än någon tidigare generation. Vi behöver ett utbildningssystem som fungerar för dem och som ger dem rätten att växa upp, flytta hemifrån och skaffa sig en egen försörjning, samtidigt som man håller dörrarna öppna för att göra nya och olika saker genom livet.

För att detta ska fungera krävs att det är ett kort avstånd mellan utbildning och arbetsmarknad. Särskilt viktiga är utbildningarna inom gymnasiets yrkesprogram. Dessa utbildningar är en viktig del av lösningen på matchningsproblemen eftersom de ger unga en kompetens i just de yrken där det både finns brist på folk att anställa och där nya brister kommer att uppkomma i takt med att den gröna omställningen tar fart, och pensionsavgångar tar vid.

Som exempel beräknas bristen inom mindre än två årtionden till 127 000 med omvårdnadsutbildning, 49 600 gymnasieingenjörer, 10 000 med transportutbildning och 36 300 med industriutbildning.

Läget just nu är oroande: fler än 150 000 ungdomar söker jobb utan att få komma in på arbetsmarknaden, samtidigt kunde 70 000 till sysselsättas om det fanns folk med rätt utbildning.

Men yrkesprogrammen befinner sig i kris: Antalet elever minskade med 36 procent mellan 2007 och 2012. De värst drabbade utbildningarna är barn- och fritid, handels och administration och industriprogrammet. Minskningen är på dessa mellan 45 och 60 procent.

Minskande elevkullar är inte förklaringen till yrkesprogrammets nedgång. Det handlar om en relativ förskjutning från yrkesprogram till studieförberedande program. Andelen sökande till studieförberedande utbildningar ökar, medan den minskar till yrkesprogrammen. Skolverket anser att en sannolik förklaring till elevtappet på yrkesprogrammen är att yrkeselever idag inte automatiskt blir behöriga till högskolestudier.¹

Att återföra den högskoleförberedande delen på yrkesprogrammen är därför nödvändigt. Samtidigt är det inte tillräckligt vare sig för att stärka kopplingen mellan studier och arbete eller för att öka yrkesprogrammets attraktivitet. Till det behövs fler åtgärder, bland annat för att koppla utbildningarna närmare arbetslivet och för att öka eller säkra kvaliteten på utbildningarna.

¹ Skolverket den 21 november 2012, Färre elever på yrkesprogram

TIO PUNKTER FÖR UTBILDNING OCH JOBB

Utbildningssystemet har två grundläggande uppgifter. Den ena är att ge unga människor verktyg för att kunna växa, utvecklas och leva bra liv i ett modernt demokratiskt samhälle. Den andra är att ge unga människor möjligheten att när de når vuxen ålder kunna skaffa sig ett yrke och en försörjning.

De gröna värnar båda dessa delar. Både rätten till all den kunskap en människa vill ha och behöver, och verktygen att kunna verka i arbetslivet. Den senare delen fodrar att kontakterna med arbetsmarknaden prioriteras väldigt högt för alla som utbildar sig. Det gäller alltså inte enbart de yrkesinriktade gymnasieprogrammen, målet är ju i slutänden att alla ungdomar ska kunna få jobb.

Vi har tidigare lagt förslag i denna riktning, det gäller förslag om inkubatorer och innovationsstöd på högskolor och universitet och praktik i alla högskoleutbildningar.

Den gröna linjen kan alltså sammanfattas i två punkter. Dels att kunskapsinnehållet i alla utbildningar ska vara så högt att inga vägar stängs för ungdomars framtida val. Dels att alla ungdomar ska ges så bra kontakt med arbetslivet som möjligt.

De åtgärder vi föreslår i denna PM ska alltså inte ses som ett politiskt område för sig, utan som en pusselbit i en helhet vars syfte är att skapa ett fungerande och effektivt utbildningssystem.

Våra tio punkter för utbildning och jobb presenteras nedan.

1. Satsning på sommarjobb

Tidig kontakt med arbetslivet redan i grundskolan ger unga bättre förutsättningar för förankring senare på arbetsmarknaden. Sociala kontakter är betydelsefulla för att komma in på arbetsmarknaden, särskilt för unga med sämre studieresultat. Vi vill därför stimulera till att *alla unga mellan 15 och 17 år erbjuds sommarjobb*. För detta tillför vi kommunerna 500 miljoner kronor årligen, som ska gå till en 25 procent subvention av lönekostnaden.

2. Praktikplatser för unga

Praktikplatser för unga, så kallade *praoplatser*, ska utvecklas och moderniseras och vara en stomme i samverkan mellan skola och näringsliv. Dessa praktikplatser riktas in mot personer mellan 16 och 25 år. Vi föreslår en pott där kommuner eller enskilda skolor kan söka pengar för att bygga upp en struktur och underlätta för skolorna att samverka med näringslivet. Potten föreslås vara på 80 miljoner kronor årligen.

3.Handledarutbildning för företag

Den utökade praktik och det utökade inflytande som vi föreslår för arbetsgivarna, medför också ett behov av ökad kompetens hos företagen att ta emot och handleda elever. Detta tar tid och kräver resurser, och vi är därför beredda att i överenskommelse med skola och arbetsgivare anslå *statliga medel för handledartid*.

4. Bättre studie- och yrkesvägledning

Vi vill att studie- och yrkesvägledningen ges tydliga uppdrag att tillsammans med branschen bedriva informationsarbete på grundskolenivå. Denna typ av åtgärder har lokal visat sig väldigt effektiva, eftersom kunskapen om hur framförallt industriyrken förändrats är dålig bland unga människor. Detta leder till att förlegade bilder av yrkens innehåll och status förändras och ungdomar får moderna korrekta bilder av verkligheten. Pojkars intresse för vård och omsorgsyrken kan öka, liksom tjejers för mer tekniska yrken.

Med en fungerande studie- och yrkesvägledning ökar attraktiviteten för de yrkesförberedande utbildningarna.

5. Studierna måste åter bli högskoleförberedande

En utbildning ska öppna dörrar - inte stänga dörrar. Detta är viktigt för dem som söker till gymnasieutbildningarna, att inte utesluta senare möjligheter. *Alla gymnasieutbildningar ska därför leda till högskolebehörighet.*

Regeringens nu aktuella förslag om att eleven genom att använda alla poäng inom det individuella valet, ska kunna få grundläggande högskolebehörighet, är därför helt fel.

Alla utbildningar ska ge högskolebehörighet, oavsett elevens val.

6. Praktik i alla yrkesförberedande gymnasieutbildningar

Kontakten med arbetsmarknaden är central för en utbildning menad att ge jobb direkt. *Praktik ska därför ingå i alla utbildningar och skall ske tidigt under utbildningen.* Den ska utformas i samarbete mellan skolans huvudman och arbetsgivarna. Inom högskolans verksamhetsförlagda utbildning är den blivande arbetsgivaren med och bedömer studentens lämplighet tillsammans med högskolan.

Praktikplatsen fattar i princip beslutet om praktikanten ska godkännas eller inte. Kollektivavtalsbundna arbetsgivare bör därför även inom gymnasiets yrkesprogram få ett sådant inflytande innan läraren fattar beslut om betyg. På så sätt säkras tidigt på utbildningen att eleven blir anställningsbar,

7. Riktig lärlingsutbildning

Det bör inom ramen för yrkesutbildningen på gymnasiet införas en möjlighet att hos en *arbetsgivare förlänga praktikperioden med två extra år.* Den förlängda tiden blir motsvarande en lärlingsperiod med lön. Eftersom det rör sig om en lärlingsperiod så handlar det om en lägre lön än under en anställning, och detta bör ske inom ramen för kollektivavtalslösningar som med ungdomsavtalen i flera branschvisa kollektivavtal.

En sådan gymnasieutbildning med ett eller flera påbyggnadsår med huvudsaklig praktiskt inslag på arbetsplats ska leda fram till yrkesbevis. Genom detta får eleven möjlighet att uppfylla exempelvis certifieringskrav för olika yrken.

8. Validering och behörighet

Bland Sveriges befolkning finns en stor outnyttjad kunskapspotential, som i vissa fall leder till stor arbetslöshet inom branscher med bristyrken. Exempelvis är 2 400 kockar arbetslösa, trots skriande brist på kockar.

Vi vill därför att det ska finnas en möjlighet för den som är arbetslös med yrkeserfarenhet att validera kunskaper inom ramen för olika branschöverenskommelser. Ett antal sådana finns redan. En sådan validering kan till exempel konstatera om den arbetslöse kocken har en yrkeskompetens eller inte och vilken utbildning som saknas (till exempel om det som saknas är en två-veckors hygienkurs eller en hel utbildning). Den finns behov av ökat statligt engagemang. *Befintliga yrkesutbildningar ska ge sådan behörighet som är viktig för jobb inom branschen.* Till exempel bör maskinföraruutbildning självklart utbilda för körkort.

9. Även teoretiker ska kunna bli praktiker

Möjligheterna för den teoretiskt utbildade att få ett yrke med mer praktisk inriktning är idag liten. Den med praktisk utbildning kan komplettera med teoretisk utbildning, vice versa borde också vara möjligt. Vi vill därför införa möjlighet till *yrkesvux för alla* och inte bara som nu för de grupper som saknar gymnasieutbildning eller har en gymnasial yrkesutbildning som behöver kompletteras.

10. Entreprenörsutbildning

Många yrkesprogram leder lika naturligt till eget företagande som till anställning. Det är därför viktigt att *utbildning i entreprenörskap ges på yrkesprogrammet*. Vi vill att alla unga i yrkesprogrammet ska få möjlighet att genom Komtek eller annan verksamhet inom ramen för satsningar på entreprenörskap, testa att utveckla och driva ett eget företag.

BAKGRUND I SIFFROR

Höstterminen 2007 antogs 45 356 elever på yrkesprogrammen, 2010 antogs 39 732 elever och höstterminen 2012 har de minskat till 29 030 elever. Minskningen är störst inom barn- och fritid, handels och administration och industriprogrammet. Minskningen är här mellan 45 och 60 procent. Statistiken talar sitt tydliga språk.

Tabell 1: Antal och andelar (%) nybörjare i årskurs ett, yrkesprogram 15 oktober 2011 och 2012

Yrkesprogram (GY2011)	2011	2012
Barn- och fritid (BF)	2 898	2 291
Bygg- och anläggning (BA)	4 796	4 139
El- och energi (EE)	4 764	4 414
Fordons- och transp. (FT)	2 994	2 917
Handels- och adm (HA)	2 500	2 067
Hantverks (HV)	2 941	2 385
Industri (IN)	1 555	1 557
Naturbruk (NB)	2 714	2 465
Vård- och omsorg (VO)	2 553	2 309
Nya program1)	5 073	4 486
Summa	32 788	29 030
Alla program inkl. IV/IM	111 031	105 037
Andel yrkesutb	29,53%	27,64%

Källa: Skolverket, underlag från Sven Sundin, bearbetat av utredningstjänsten (RUT PM 2013:641)

Innan den nya gymnasiereformen gick i genomsnitt 79 procent av eleverna på yrkesgymnasierna ut sin utbildning med slutbetyg.

Tabell 2 Andel elever (%) med slutbetyg från yrkesprogram på gymnasieskolan inom 4 år

	Nybörjare år					
	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Barn- och fritid	74 %	75 %	74 %	76 %	76 %	78 %
Bygg	82 %	83 %	85 %	86 %	87 %	86 %
El	76 %	76 %	76 %	78 %	80 %	81 %
Energi	79 %	80 %	82 %	84 %	84 %	84 %
Fordon	71 %	73 %	75 %	74 %	75 %	75 %
Handels- o adm.	74 %	74 %	75 %	79 %	79 %	77 %
Hantverk	82 %	82 %	85 %	85 %	82 %	82 %
Hotell- och restaurang	73 %	75 %	74 %	74 %	74 %	73 %
Industri	69 %	73 %	75 %	75 %	76 %	79 %
Livsmedel	78 %	76 %	77 %	79 %	78 %	77 %
Naturbruk	81 %	81 %	83 %	80 %	81 %	80 %
Omvårdnad	75 %	72 %	75 %	76 %	77 %	80 %
Medel yrkesprogram	76 %	77 %	78 %	79 %	79 %	79 %

Källa: Skolverket, tabell 8B.

Samtidigt som antalet sökande till yrkesprogrammen minskar, ökar behovet av utbildad arbetskraft inom berörda utbildningar. Fram till 2030 ser behovet ut som följer.

Tabell 3: Prognos för brist på utbildad arbetskraft år 2030. Underskott i antal personer.

Störst brist på utbildade år 2030	Antal
Omvårdnadsutbildning, gymnasial	127 200
Gymnasie- och högskoleingenjörsutbildning	49 600
Industriutbildning, gymnasial	36 300
Handels- och administrationsutbildning, gymnasial	35 400
Sjuksköterskeutbildning	29 000
Förskollärarytbildning	20 100
Grundskollärarytbildning, senare år och gymnasielärarytbildning	16 500
Transportutbildning, gymnasial	9 300
Speciallärar-/Specialpedagogutbildning	8 700
Fritidspedagogutbildning	8 000
Biomedicinsk analytikerutbildning	7 200
Tandsköterskeutbildning	7 100

Källa: Prognosinstitutet, SCB (RUT PM 2013:641)

Om det samtidigt beaktas att enligt Skolverket 2013 omkring 56 procent av alla som hade gått en yrkesutbildning hade ett arbete helt eller delvis inom sitt utbildningsområde. Störst överensstämmelse mellan arbete och utbildning fanns för dem som gått bygg-, omvårdnads- och energiprogrammen.